

BELGISCHE SENAAAT

BUITENGEWONE ZITTING 2007

10 AUGUSTUS 2007

Wetsvoorstel tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek met betrekking tot het onbetamelijk gedrag van een begunstigde

(Ingediend door mevrouw Martine Taelman)

TOELICHTING

Dit wetsvoorstel neemt de tekst over van het DOC 51-1885/001.

A. Nood aan actualisering en harmonisering

Het Burgerlijk Wetboek bevat meerdere regelingen, waarbij het onbetamelijk gedrag van een begunstigde wordt gesanctioneerd. Zo is men bijvoorbeeld onwaardig om te erven van iemand die men gedood heeft (art. 727 B.W.). Of een schenker kan zijn schenking herroepen wegens ondankbaarheid, indien de begunstigde hem beledigd heeft (art. 955 B.W.).

Toch kunnen er zich nog in andere situaties onbetamelijke gedragingen voordoen. Er is momenteel bijvoorbeeld niets geregeld inzake het effect van onbetamelijke gedragingen tussen echtgenoten op de huwelijksvoordelen. Hetzelfde geldt voor de vordering tot levensonderhoud ten laste van de nalatenschap.

We stellen vast dat deze regelingen grondig verschillen wat betreft de onbetamelijke gedragingen die aanleiding geven tot een sanctie, de personen die gesanctioneerd kunnen worden, de procedure die tot de sanctie leidt en de vermogensrechtelijke gevolgen van de sanctie.

Telkens gaat het nochtans om gelijkaardige situaties. Ze worden echter steevast verschillend opgelost. Dit leidt tot een aantal onbillijkheden, ongerijmdheden en lacunes die in de praktijk tot enkele schrijnende toestanden aanleiding geven.

SÉNAT DE BELGIQUE

SESSION EXTRAORDINAIRE DE 2007

10 AOÛT 2007

Proposition de loi modifiant le Code civil en ce qui concerne le comportement incorrect des bénéficiaires

(Déposée par Mme Martine Taelman)

DÉVELOPPEMENTS

La présente proposition de loi reprend le texte du DOC 51-1885/001.

A. Nécessité d'actualisation et d'harmonisation

Plusieurs dispositions du Code civil sanctionnent le comportement indigne des bénéficiaires. On ne peut, par exemple, pas hériter de quelqu'un à qui l'on a donné la mort (art. 727 du Code civil). Autre exemple : la donation peut être révoquée, par le donateur, pour cause d'ingratitude si le donataire s'est rendu coupable d'injures (art. 955).

Toutefois, si des comportements indignes sont également constatés dans d'autres domaines, aucune disposition ne règle actuellement, par exemple, les effets des comportements indignes entre époux en matière d'avantages matrimoniaux. Il en va de même en ce qui concerne les actions alimentaires à la charge de la succession.

Nous constatons que les dispositions concernées varient considérablement en ce qui concerne les comportements indignes donnant lieu à une sanction, les personnes susceptibles d'être sanctionnées, la procédure qui aboutit à la sanction et les effets de ladite sanction en droit patrimonial.

Si toutes ces situations sont similaires, elles sont toujours réglées différemment. Or, cet état de fait, qui donne lieu à de multiples injustices et aberrations et est source de lacunes, débouche parfois, en pratique, sur des situations navrantes.

Hieronder evalueren we de verschillende regelingen die we willen moderniseren.

B. Onwaardigheid om te erven

Erfgenamen die zich onbetamelijk gedragen hebben ten aanzien van de erflater, kunnen uit zijn intestaat nalatenschap worden gesloten op grond van erfrechtelijke onwaardigheid. Artikel 727 van het Burgerlijk Wetboek somt de drie gevallen op waarin deze civiele sanctie wordt opgelopen :

1. Veroordeling wegens doding of poging tot doding van de erflater;
2. Lasterlijke beschuldiging van de erflater van een feit waarop levenslange opsluiting of hechtenis staat;
3. Kennis van doodslag op de erflater, zonder er aangifte van te doen.

De wetgeving inzake de erfrechtelijke onwaardigheid bleef sinds 1804 quasi ongewijzigd (1). Herhaaldelijk werd in de rechtsleer gepleit voor een aanpassing en actualisering. Deze dringt zich des te meer op, omdat spijtig genoeg ook het geweld binnen de familie toeneemt, wat zich vertaalt in een toename van de gevallen in de rechtspraak waar erfrechtelijke onwaardigheid aan bod komt (2).

1. Gevallen van onwaardigheid

De gevallen van onwaardigheid worden nogal als restrictief ervaren. Zeker als we vergelijken met andere Europese landen, waar doorgaans veel meer onbetamelijke gedragingen worden gesanctioneerd (3). Bvb. opzettelijke slagen en verwondingen met de dood tot gevolg (4); het niet-helpen van de erflater in nood (5); doding of poging tot doden van zéér nauwe verwanten van de erflater; weigeren van levensonderhoud aan de erflater; uitoefening van druk op de erflater om een testament te maken of een gemaakt testament niet te herroepen (6); weigering van een ouder het buitenechtelijk kind te erkennen

(1) Enkel de wet van 13 maart 2003 heeft in art. 727 B.W. een louter technische aanpassing gemaakt naar aanleiding van de afschaffing van de doodstraf.

(2) Zie Puelinckx-Coene, M., en Verstraete, J., «Overzicht van rechtspraak, Erfenissen (1978-1987)», T.P.R. 1988, 920, nrs. 13-19 en Puelinckx-Coene, M., Verstraete, J., en Geelhand, N., «Overzicht van rechtspraak, Erfenissen (1988-1995)», T.P.R. 1997, 920, nrs. 15-22.

(3) Voor een uitgebreid overzicht van andere gronden van erfrechtelijke onwaardigheid in andere wetgevingen: zie Laville, R. en Bersoux, J., «Dévolution légale. Succession ab intestat», op het 72e Congrès des notaires de France, La dévolution successorale, Deauville 1975, 90 e.v.

(4) Art. 726 C.C. Frankrijk.

(5) Art. 727 C.C. Frankrijk.

(6) Art. 4.3.1 d) B.W. Nederland.

Nous évaluerons ci-dessous les dispositions que nous entendons actualiser.

B. L'indignité successorale

Les héritiers qui ont eu un comportement incorrect vis-à-vis du testateur peuvent être exclus de sa succession *ab intestat* pour raison d'indignité successorale. L'article 727 du Code civil énumère les trois cas dans lesquels cette sanction civile s'applique :

1. Être condamné pour avoir donné ou tenté de donner la mort au testateur;
2. Avoir porté contre le défunt une accusation jugée calomnieuse portant sur un fait punissable de la réclusion à perpétuité ou de la détention à perpétuité;
3. Être instruit du meurtre du testateur sans le dénoncer à la justice.

La législation relative à l'indignité successorale est restée pratiquement inchangée depuis 1804 (1). À de nombreuses reprises, la doctrine a prôné l'adaptation et l'actualisation de cette législation, qui s'imposent d'autant plus que les violences intrafamiliales augmentent malheureusement aussi, ce qui se traduit par une augmentation du nombre d'affaires judiciaires où l'indignité successorale est invoquée (2).

1. Les cas d'indignité

Les cas d'indignité sont perçus comme assez restrictifs, surtout en comparaison de ce qui prévaut dans d'autres pays européens, qui sanctionnent beaucoup plus de comportements incorrects (3), comme par exemple, les coups et blessures volontaires ayant entraîné la mort (4); la non-assistance à personne en danger, *in casu* le testateur (5); l'homicide ou la tentative d'homicide de parents très proches du testateur, le refus de fournir des aliments au testateur, des pressions exercées sur le testateur pour qu'il établisse un testament ou pour qu'il ne révoque pas un testament existant (6); le refus d'un parent de recon-

(1) Seule la loi du 13 mars 2003 a apporté une adaptation purement technique à l'art. 727 du Code civil, afin de tenir compte de l'abolition de la peine de mort.

(2) Voir Puelinckx-Coene, M., et Verstraete, J., «Overzicht van rechtspraak, Erfenissen (1978-1987)», T.P.R. 1988, 920, n°s 13-19 et Puelinckx-Coene, M., Verstraete, J., et Geelhand, N., «Overzicht van rechtspraak, Erfenissen (1988-1995)», T.P.R. 1997, 20, n°s 15-22.

(3) Pour un aperçu détaillé des autres motifs d'indignité successorale dans d'autres législations, voir: Laville, R. en Bersoux, J., «Dévolution légale. Succession ab intestat», lors du 72e Congrès des notaires de France, La dévolution successorale, Deauville 1975, 90 e.s.

(4) Art. 726 du Code civil. France.

(5) Art. 727 du Code civil. France.

(6) Art. 4.3.1 d) du Code civil. Pays-Bas.

wiens afstamming achteraf gerechtelijk kwam vast te staan ...

Tijdens de redactie van de *Code civil*, werd het aantal gevallen van erfrechtelijke onwaardigheid echter beperkt gehouden, in tegenstelling tot het Romeinse recht dat 14 gevallen van erfrechtelijke onwaardigheid kende (1).

Men kan zich dus terecht afvragen of een uitbreiding van het aantal gevallen niet aangewezen is. Het kan toch niet zijn dat wie bewust en flagrant de solidariteit met de erflater geweld heeft aangedaan, zelf ook aanspraak kan maken op diens nalatenschap?

Ook de bestaande gronden moeten herzien worden. De rechtsleer stelt zich vooral vragen bij het behoud van de derde grond: « kennis van doodslag op de erflater, zonder er aangifte van te doen ». Deze grond lijkt geïnspireerd op een soort private vendetta-leer (2). Bij de wijziging van het Franse artikel 727 C.C., werd deze grond dan ook opgeheven.

2. Wie wordt onwaardig?

Zowel de dader als de mededader (art. 66 Sw.) lopen onwaardigheid op. Wat betreft de medeplichtigen (art. 67 Sw.) bestaat er betwisting. Bepaalde rechtspraak stelt dat medeplichtigen niet onwaardig kunnen worden (3). De meeste rechtsleer daarentegen, stelt dat hun gedragingen tegenover de erflater even laakbaar zijn als die van de mededaders (4). Zowel in de Franse C.C. als in het Nederlandse B.W. worden medeplichtigen uitdrukkelijk vermeld als onwaardig (5). Het is aangewezen dit ook in de Belgische wetgeving te schrijven.

De kinderen van een onwaardige kunnen momenteel enkel uit eigen hoofde erven, en niet bij plaatsvervulling (art. 730 B.W.)

(1) Puelinckx-Coene, « Erfrecht », 1996, nr. 48;

(2) De Page, IX, nr. 79; Puelinckx-Coene, « Erfrecht », nr. 60; Rautent, L., « Les Successions », 1992, nr. 92; Van Biervliet, « Les Successions », 1937, nr. 67; Verbeke, A., « Commentaar bij art. 727 B.W. » in Coene, M., Pintens, W. en Vastersavendts, A., Erfenissen, Schenkingen, Testamenten. Commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer, 12.

(3) Rb. Epemay, 22 november 1950, D. 1950, 781, Rev. Trim. Dr. Civ. 1951, 97, noot Savatier.

(4) Dillemans, « Erfrecht », nr. 34; Puelinckx-Coene, « Erfrecht », 1996, nr. 46; Rautent, L., « Les Successions », 1992, nr. 90; Verbeke, A., « Commentaar bij art. 727 B.W. » in Coene, M., Pintens, W. en Vastersavendts, A., Erfenissen, Schenkingen, Testamenten. Commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer, 5.

(5) Art. 726-727 C.C. Frankrijk; art. 4.3.1 a) B.W. Nederland.

naître un enfant adultérin dont la filiation a été établie judiciairement par la suite, etc.

Les auteurs du Code civil ont toutefois limité le nombre de cas d'indignité successorale, contrairement au Droit romain qui connaissait 14 cas d'indignité successorale (1).

On peut donc se demander à juste titre s'il ne convient pas d'augmenter le nombre de cas d'indignité successorale. N'est-il pas inadmissible qu'une personne ayant, de façon délibérée et flagrante, rompu la solidarité avec le testateur puisse également revendiquer sa succession?

Les motifs actuels doivent, eux aussi, faire l'objet d'une révision. La doctrine s'interroge surtout sur le maintien du troisième motif: « Être instruit du meurtre du testateur sans le dénoncer à la justice ». Ce motif paraît inspiré d'une sorte de doctrine de la vendetta privée (2). Ce motif a dès lors été supprimé lors de la modification de l'article 727 du Code civil français.

2. Qui est indigne?

Tant l'auteur que le coauteur peuvent être indignes (art. 66 du Code pénal). En ce qui concerne les complices (art. 67 du Code pénal), il y a controverse. Une certaine jurisprudence déclare que les complices ne peuvent pas être indignes (3). En revanche, la majorité des spécialistes de la doctrine considère leur attitude à l'égard du testateur tout aussi blâmable que celle des coauteurs (4). Dans le Code civil français, comme dans le Code civil néerlandais, les complices sont expressément qualifiés d'indignes (5). Il serait judicieux que la législation belge le prévoie également.

À l'heure actuelle, les enfants d'un indigne ne peuvent hériter que de leur chef, et sans le secours de la représentation (art. 730 du Code civil).

(1) Puelinckx-Coene, « Erfrecht », 1996, n° 48.

(2) De Page, IX, n° 79; Puelinckx-Coene, « Erfrecht », n° 60; Rautent, L., « Les Successions », 1992, n° 92; Van Biervliet, « Les Successions », 1937, n° 67; Verbeke, A., « Commentaar bij art. 727 B.W. » in Coene, M., Pintens, W. et Vastersavendts, A., Erfenissen, Schenkingen, Testamenten. Commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer, 12.

(3) Trib. Epemay, 22 novembre 1950, D. 1950, 781, Rev. Trim. Dr. Civ. 1951, 97, note de Savatier.

(4) Dillemans, « Erfrecht », n° 34; Puelinckx-Coene, « Erfrecht », 1996, n° 46; Rautent, L., « Les Successions », 1992, n° 90; Verbeke, A., « Commentaar bij art. 727 B.W. » dans Coene, M., Pintens, W. et Vastersavendts, A., Erfenissen, Schenkingen, Testamenten. Commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer, 5.

(5) Art. 726-727 C.C. français; art. 4.3.1 a) C.C. néerlandais.

Voorbeeld :

Peter heeft een moeder Maria, één broer Bart, en twee kinderen: Kaatje en Katrien. Broer Bart heeft zelf geen kinderen. Peter doodt zijn moeder. De erfenis zal volledig toekomen aan Bart. De kinderen kunnen immers niet door plaatsvervulling hun onwaardige papa Peter opvolgen. Stel dat oom Bart reeds vooroverleden was, dan hadden Kaatje en Katrien toch elk de helft van de erfenis gekregen, aangezien zij dan uit eigen hoofde erven.

Het is niet duidelijk waarom de kinderen wel uit eigen hoofde zouden kunnen erven, maar niet bij plaatsvervulling. Zij zijn immers in beide gevallen onschuldig aan de daad van hun ouder. Deze regeling lijkt dan ook strijdig met het persoonlijk karakter van de civiele sanctie onwaardigheid (1). Dit werd in Frankrijk dan ook gewijzigd (2). Om de plaatsvervulling toe te laten, zullen echter ook enkele regels die eigen zijn aan de plaatsvervulling zelf, moeten gewijzigd worden.

3. Hoe wordt men onwaardig ?

Het bewijs van het onbetamelijk gedrag kan enkel geleverd worden door een in kracht van gewijsde gegane veroordeling, en een dergelijke veroordeling heeft van rechtswege deze civiele sanctie tot gevolg. Dit systeem heeft echter zijn nadelen (3).

De vereiste van een voorafgaande veroordeling heeft immers tot gevolg dat de sanctie ontlopen wordt indien het om één of andere reden niet tot een veroordeling kan komen.

Voorbeeld :

Jef en Maria hebben een kinderloos huwelijk. Jef pleegt een passionele moord op Maria, omdat hij haar verdenkt van overspel. Daarna pleegt hij onmiddellijk zelfmoord. Gevolg: Maria sterft vóór Jef, die langstlevende echtgenoot wordt. Hij erft het volledige gemeenschappelijke vermogen.

Onmiddellijk daarna pleegt Jef zelfmoord. De onwaardigheid kan niet meer worden vastgesteld bij vonnis. De familie van Jef erft het volledige gemeenschappelijke vermogen, terwijl de familie van Maria enkel het eigen vermogen van Maria erft.

(1) Puelinckx-Coene, «Erfrecht», 1996, nr. 151 en 154.

(2) Art. 729-1 C.C. Frankrijk.

(3) Raucent, L., «Les Successions», 1992, nr. 96; Puelinckx-Coene, «Erfrecht», 1996, nr. 60; Verbeke, A., «Commentaar bij art. 727 B.W.» in Coene, M., Pintens, W. en Vastersavendts, A., Erfenissen, Schenkingen, Testamenten. Commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer, 8.

Exemple :

Pierre a une mère Marie, un frère Paul et deux enfants: Anne et Catherine. Son frère Paul est lui-même sans enfant. Pierre tue sa mère. L'héritage reviendra entièrement à Paul. Les enfants ne peuvent en effet succéder par représentation à Pierre, leur papa indigne. Dans l'hypothèse où l'oncle Paul serait déjà décédé, Anne et Catherine auraient toutefois reçu chacune la moitié de l'héritage, puisqu'elles auraient alors hérité de leur chef.

On ne voit pas très bien pourquoi les enfants pourraient hériter de leur chef, mais pas par représentation. Dans les deux cas, elles sont en effet innocentes de l'acte posé par leur père. Cette réglementation paraît dès lors contraire au caractère personnel de la sanction civile de l'indignité (1). Elle a dès lors été modifiée en France (2). Afin d'autoriser la représentation, quelques règles qui lui sont propres devront toutefois également être modifiées.

3. Comment devient-on indigne ?

La preuve du comportement indigne ne peut être fournie que par une condamnation coulée en force de chose jugée et une telle condamnation entraîne cette sanction civile de plein droit. Ce système a toutefois ses inconvénients (3).

L'exigence d'une condamnation préalable a en effet pour conséquence que la sanction est évitée lorsqu'il est impossible, pour l'une ou l'autre raison, qu'une condamnation soit prononcée.

Exemple :

Joseph et Marie sont mariés et n'ont pas d'enfant. Joseph commet un crime passionnel sur la personne de Marie parce qu'il la soupçonne d'adultère. Il se suicide immédiatement ensuite. Conséquence: Marie meurt avant Joseph, qui devient ainsi l'époux survivant. Il hérite de l'ensemble du patrimoine commun.

Joseph se suicide immédiatement ensuite. L'indignité ne peut plus être établie par jugement. La famille de Joseph hérite de l'ensemble du patrimoine commun, tandis que celle de Marie hérite uniquement du patrimoine propre de Marie.

(1) Puelinckx-Coene, «Erfrecht», 1996, nos 151 et 154.

(2) Art. 729-1 C.C. français.

(3) Raucent, L., «Les Successions», 1992, n° 96; Puelinckx-Coene, «Erfrecht», 1996, n° 60; Verbeke, A., «Commentaar bij art. 727 B.W.» dans Coene, M., Pintens, W. et Vastersavendts, A., Erfenissen, Schenkingen, Testamenten. Commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer, 8.

Dit in tegenstelling tot art. 955 van het Burgerlijk Wetboek Bij de herroeping van schenkingen wegens ondankbaarheid, heeft men het immers enkel over het plegen van gewraakte feiten, zonder dat men daarvoor veroordeeld moet zijn.

Ook het feit dat de sanctie van rechtswege wordt opgelopen, lijkt soms te streng. Waarom blijft vergiffenis van het slachtoffer zonder invloed op de erfrechtelijke onwaardigheid? Dit geeft aanleiding tot onbevredigende rechterlijke uitspraken. Het gebrek aan appreciatiebevoegdheid maakt nuanceringen immers onmogelijk (1).

In Frankrijk heeft men een onderscheid gemaakt tussen een beperkte categorie feiten die van rechtswege tot onwaardigheid leiden (2), en een bredere categorie van feiten waarbij de rechter appreciatiebevoegdheid krijgt om al dan niet tot onwaardigheid te besluiten (3).

Ook vergiffenis door de erflater leidt tot verval van de onwaardigheid in meerdere Europese landen (4).

Merk op dat artikel 745septies B.W. bepaalt dat de langstlevende echtgenoot zijn erfrecht kan verliezen indien hij uit het ouderlijk gezag van de kinderen is ontzet. Dit artikel wordt door de rechtsleer aanzien als een *de facto* geval van erfrechtelijke onwaardigheid (5). Het is totnogtoe de enige waarbij de rechter appreciatiebevoegdheid heeft.

4. Gevolgen van onwaardigheid

Het belangrijkste gevolg van onwaardigheid is uiteraard dat men niet meer bekwaam is om te erven. Dit kan echter ook nefaste gevolgen hebben voor derden te goeder trouw. De onwaardige wordt immers geacht nooit erfgenaam te zijn geweest. Zijn rechten worden met retroactieve kracht ongedaan gemaakt. Alle rechtshandelingen die hij ten aanzien van die goederen heeft gesteld, moeten als onbestaand worden beschouwd. Dit heeft enkele nadelige gevolgen voor de rechtszekerheid.

(1) Coene, M., «Erfrechtelijke onwaardigheid, herroeping wegens ondankbaarheid en andere (mogelijke) sancties bij onbetamelijk gedrag van een begunstigde — enkele bedenkingen de lege lata en de lege ferenda», Notarieel en Fiscaal Maandblad 1997 (137-149), p. 142

(2) Art. 726 C.C. Frankrijk.

(3) Art. 727, 727-1 C.C. Frankrijk.

(4) Art. 728 C.C. Frankrijk; Art. 4.3.3 B.W. Nederland; § 2343 B.G.B. Duitsland; Art. 466 C.C. Italië.

(5) Pintens, W., Van der Meersch, B. en Vanwinckelen, K. «Inleiding tot het familiaal vermogensrecht», Universitaire Pers Leuven 2002, p. 594.

Il y a, en l'occurrence, contradiction avec l'article 955 du Code civil. En effet, en cas de révocation de donations pour cause d'ingratitude, seuls les faits incriminés ayant été commis sont pris en compte, sans que leur auteur doive avoir été condamné pour cela.

Parfois, le fait que la sanction soit encourue de plein droit semble également trop sévère. Pourquoi le pardon de la victime n'a-t-il aucune influence sur l'indignité successorale? Ceci donne lieu à des jugements insatisfaisants. Le manque de pouvoir d'appréciation empêche en effet toute nuance (1).

En France, on a établi une distinction entre une catégorie limitée de faits entraînant de plein droit l'indignité (2) et une catégorie plus large de faits pour lesquels le juge jouit d'un pouvoir d'appréciation lui permettant de conclure ou non à l'indignité (3).

Le pardon du testateur entraîne également la déchéance de l'indignité dans plusieurs pays européens (4).

Il convient d'observer que l'article 745septies du Code civil dispose que le conjoint survivant peut être déchu de ses droits successoraux s'il est déchu de l'autorité parentale. Dans la doctrine, cet article est considéré comme un cas d'indignité successorale *de facto* (5). Jusqu'à présent, c'est le seul qui permette au juge d'avoir un pouvoir d'appréciation.

4. Effets de l'indignité

La conséquence principale de l'indignité est évidemment l'incapacité à hériter, qui peut toutefois entraîner des conséquences néfastes pour des tiers de bonne foi. L'indigne est en effet réputé ne jamais avoir été héritier. Il est privé de ses droits avec effet rétroactif. Tous les actes juridiques qu'il a posés vis-à-vis de ces biens doivent être considérés comme nuls et non avenus. Cette mesure a certains effets négatifs au regard de la sécurité juridique.

(1) Coene, M., «Erfrechtelijke onwaardigheid, herroeping wegens ondankbaarheid en andere (mogelijke) sancties bij onbetamelijk gedrag van een begunstigde — enkele bedenkingen de lege lata en de lege ferenda», Notarieel en Fiscaal Maandblad 1997 (137-149), p. 142.

(2) Art. 726 du Code civil français.

(3) Art. 727, 727-1 du Code civil français.

(4) Art. 728 du Code civil français; art. 4.3.3. du Code civil néerlandais; § 2343 du Code civil allemand; art. 466 du Code civil italien.

(5) Pintens, W., Van der Meersch, B. en Vanwinckelen, K. «Inleiding tot het familiaal vermogensrecht», Universitaire Pers Leuven 2002, p. 594.

Voorbeeld :

Peter heeft op een sluwe wijze zijn moeder Maria gedood. Niemand is er van op de hoogte. De onwaardigheid wordt niet vastgesteld. Peter erft een bouwgrond van zijn moeder. Peter verkoopt de bouwgrond voor een aardig bedrag aan een jong koppel dat er een huis op bouwt. Twee jaar later komt men te weten dat Peter zijn moeder heeft vermoord. Hij was dus onwaardig, en kon de bouwgrond niet erven. De verkoop ervan wordt dan ook retroactief ongedaan gemaakt.

Derden te goeder trouw kunnen zich enkel beroepen op art. 2279 van het Burgerlijk Wetboek en de verkrijgende verjaring in art. 2265 van het Burgerlijk Wetboek. De theorie van de schijnerfgenaam (1) vindt wel steeds meer en meer ingang in België, maar het verdient toch de aanbeveling de rechten van derden te goeder trouw uitdrukkelijk te regelen.

In Nederland werd uitdrukkelijk gesteld dat de rechten van derden te goeder trouw verkregen voordat de onwaardigheid is vastgesteld, worden geëerbiedigd (2).

C. Herroeping van schenkingen wegens ondankbaarheid

Artikel 955 van het Burgerlijk Wetboek somt de onbetamelijke gedragingen op die aanleiding kunnen geven tot een gerechtelijke herroeping van de schenking wegens ondankbaarheid :

1. de begiftigde pleegt een aanslag op het leven van de schenker;
2. de begiftigde heeft de schenker mishandeld, een misdrijf tegenover de schenker gepleegd, of hem grof beledigd;
3. de begiftigde weigert de schenker levensonderhoud te verschaffen.

De eerste twee gevallen geven ook aanleiding tot het herroepen van legaten (art. 1046 B.W.). Evenals het grof beledigen van de nalatenschap zelf door de legataris (art. 1047 B.W.)

(1) Geelhand, N., «Het vertrouwensbeginsel als instrument van belangenafweging in het erfrecht. Een actualisering en nieuwe benadering van de zogenaamde theorie der schijnerfgenamen.», Maklu 1995; Crémieu, «La validation des actes accomplis par l'héritier apparent», Rev. Trim. Dr. Civ., 1910, 39; Donnedieu de Vabres, J., «Les actes de l'héritier apparent», Rev. Trim. Dr. Civ., 1940, 385; Raucent, L., «Les actes de l'héritier apparent», Ann. Dr. 1953, 109.

(2) Art. 4.3.2 B.W. Nederland.

Exemple :

Pierre a tué sa mère, Marie, sans éveiller le moindre soupçon à son encontre. Personne n'est au courant. L'indignité n'est pas constatée. Pierre hérite de sa mère d'un terrain à bâtir. Pierre vend ce terrain pour une somme considérable à un jeune couple qui y construit une maison. Deux ans plus tard, il s'avère que Pierre a assassiné sa mère. Il était donc indigne et ne pouvait hériter du terrain à bâtir. Sa vente est par conséquent annulée avec effet rétroactif.

Des tiers de bonne foi ne peuvent donc invoquer que l'article 2279 du Code civil et la prescription acquisitive prévue à l'article 2265 du Code civil. Si la théorie de l'héritier apparent (1) recueille de plus en plus d'adhésion en Belgique, il est toutefois souhaitable de régler explicitement les droits des tiers de bonne foi.

Aux Pays-Bas, il a été prévu expressément que les droits acquis de bonne foi par des tiers avant l'établissement de l'indignité étaient respectés (2).

C. Révocation de donations pour cause d'ingratitude

L'article 955 du Code civil énumère les comportements indignes qui peuvent donner lieu à une révocation judiciaire de la donation pour cause d'ingratitude :

1. le donataire attente à la vie du donateur;
2. le donataire s'est rendu coupable envers le donateur de sévices, délits ou injures graves;
3. le donataire refuse des aliments au donateur.

Les deux premiers entraînent également la révocation des legs (art. 1046 du Code civil), de même qu'une injure grave à la succession elle-même faite par le légataire (art. 1047 du Code civil).

(1) Geelhand, N., «Het vertrouwensbeginsel als instrument van belangenafweging in het erfrecht. Een actualisering en nieuwe benadering van de zgn. theorie der schijnerfgenamen.», Maklu 1995; Crémieu, «La validation des actes accomplis par l'héritier apparent», Rev. Trim. Dr. Civ., 1910, 39; Donnedieu de Vabres, J., «Les actes de l'héritier apparent», Rev. Trim. Dr. Civ., 1940, 385; Raucent, L., «Les actes de l'héritier apparent», Ann. Dr. 1953, 109.

(2) Art. 4.3.2 du Code civil néerlandais.

Een volledige gelijkstelling van de gronden tot erfrechtelijke onwaardigheid en die van herroeping wegens ondankbaarheid is niet vereist (1). Terwijl men soms tot de erfenis kan geroepen zijn zonder dat er ooit een hechte band is geweest tussen de erflater en de erfgenaam, is dit anders bij schenkingen. Een schenking vloeit immers wél steeds voort uit de persoonlijke genegenheid van de schenker jegens de begiftigde. Het is dus niet onredelijk om bij de ondankbaarheidsgronden, naast de gronden die ook tot onwaardigheid leiden, in enkele extra gronden te voorzien (2).

1. Hoe wordt men ondankbaar?

Op andere punten zijn er verschillen tussen onwaardigheid en ondankbaarheid, die moeilijker te verantwoorden zijn.

Waarom moet de erfgenaam die zijn erflater doodt strafrechtelijk veroordeeld zijn om onwaardig te zijn, als de begiftigde die een aanslag op het leven van zijn schenker pleegt ondankbaar kan zijn zonder strafrechtelijke veroordeling?

Ook treedt ondankbaarheid niet van rechtswege op, maar moet deze gevorderd worden. Als de schenker de herroeping niet vordert, gaat men er immers van uit dat hij de begiftigde vergeven heeft voor zijn onbetamelijk gedrag. Maar waarom mag vergiffenis geen rol spelen bij de erfrechtelijke onwaardigheid? De erfrechtelijke onwaardigheid is immers gegrond op de vermoedelijke wil van de erflater.

2. Gevolgen van de ondankbaarheid

In tegenstelling tot de regeling inzake de onwaardigheid, voorziet artikel 958 wél in een regeling waarbij de rechten van derden onder bepaalde voorwaarden beschermd zijn.

D. Verval van de huwelijksvoordelen bij onbetamelijk gedrag van een echtgenoot

Huwelijksvoordelen zijn voordelen die voor en door de echtgenoten ontstaan uit de samenstelling, de werking of de vereffening-verdeling van het gekozen huwelijksvermogensstelsel. Men kan ze indelen in twee soorten.

(1) Merk op dat in het Duitse B.G.B de regeling inzake onwaardigheid en ondankbaarheid quasi gelijklopend zijn.

(2) Coene, M., «Erfrechtelijke onwaardigheid, herroeping wegens ondankbaarheid en andere (mogelijke) sancties bij onbetamelijk gedrag van een begunstigde — enkele bedenkingen de lege lata en de lege ferenda», Notariaat 1997, blz. 144.

Une assimilation complète des causes d'indignité successorale à celles de la révocation pour cause d'ingratitude n'est pas requise (1). Alors que l'on peut parfois être appelé à la succession sans qu'il y ait jamais eu de lien étroit entre le testateur et l'héritier, il n'en va pas de même dans le cadre de donations. Une donation découle toujours de l'inclination personnelle du donateur envers le donataire. Il n'apparaît donc pas déraisonnable d'ajouter, outre les causes qui entraînent également l'indignité, quelques causes supplémentaires aux causes d'ingratitude (2).

1. Comment devient-on ingrat?

Sur d'autres points, il existe, entre l'indignité et l'ingratitude, des différences qui sont plus difficiles à justifier.

Pourquoi l'héritier qui tue son testateur doit-il être condamné pénalement à l'indignité, si le donataire qui a attenté à la vie de son donateur peut être considéré comme ingrat sans faire l'objet d'une condamnation pénale?

De plus, l'ingratitude ne s'applique pas de plein droit, mais son application doit être réclamée. Si le donateur ne demande pas la révocation, on considère en effet qu'il a pardonné au donataire son comportement indigne. Mais pourquoi le pardon ne peut-il jouer un rôle en matière d'indignité successorale? L'indignité successorale se fonde en effet sur la volonté présumée du testateur.

2. Conséquences de l'ingratitude

Contrairement au régime en matière d'indignité, des règles visant à protéger, dans certaines conditions, les droits de tiers sont prévues à l'article 958.

D. Perte des avantages matrimoniaux en cas de comportement incorrect de la part de l'un des conjoints

Les avantages matrimoniaux sont des avantages fixés par les conjoints en faveur de l'un ou de l'autre et qui découlent de la constitution, du fonctionnement ou de la liquidation-partage du régime matrimonial choisi. Il existe deux sortes d'avantages matrimoniaux.

(1) Il est à noter que, dans le Bürgerliches Gesetzbuch, Code civil allemand, les réglementations en matière d'indignité et d'ingratitude sont quasiment assimilées.

(2) Coene, M., «Erfrechtelijke onwaardigheid, herroeping wegens ondankbaarheid en andere (mogelijke) sancties bij onbetamelijk gedrag van een begunstigde — enkele bedenkingen de lege lata en de lege ferenda», Notariaat 1997, p. 144.

1. De inbrengbedingen wijzigen de samenstelling van het gemeenschappelijk vermogen (bijvoorbeeld een echtgenoot die een bouwgrond in het gemeenschappelijk vermogen inbrengt, waardoor de andere echtgenoot er ook het voordeel van geniet, aangezien beide voortaan voor de helft eigenaar zijn van die bouwgrond).

2. De overlevingsrechten voorzien in een ongelijke verdeling van het gemeenschappelijk vermogen ten voordele van de langstlevende echtgenoot (bijvoorbeeld verblijvingsbeding = het volledige gemeenschappelijke vermogen gaat naar de langstlevende).

Deze huwelijksvoordelen worden echter slechts in een beperkt aantal gevallen als schenking aanzien. Bijvoorbeeld wanneer een overlevingsbeding en een inbrengbeding gecombineerd worden (artikelen 1458, 1464 B.W.). Of bijvoorbeeld wanneer er stiefkinderen zijn, en de huwelijksvoordelen ertoe zouden leiden dat de stiefouder meer dan de helft van de aanwinsten zou verkrijgen (art. 1465 B.W.). Slechts in die beperkte gevallen kan men dan ook herroepen wegens ondankbaarheid.

Maar wat betreft huwelijksvoordelen in hun geheel is nergens in het B.W. een algemene regeling als in 727, 955 of 1046 van het Burgerlijk Wetboek te vinden.

1. Gevallen van verval van huwelijksvoordelen

Artikel 1428 van het Burgerlijk Wetboek stelt dat de overlevingsrechten niet meer opvorderbaar zijn bij echtscheiding. Artikel 344ter B.W. stelt dat de overlevingsrechten van rechtswege herroepen zijn ten aanzien van de echtgenoot die blijkt een overspelig kind te hebben.

Dit betekent echter dat een heleboel onbetamelijke gedragingen niet leiden tot het verval van het huwelijksvoordeel. Geen enkele bepaling voorziet bijvoorbeeld in het verval van huwelijksvoordelen ten aanzien van de echtgenoot die zijn wederhelft vermoord heeft (1).

(1) In de rechtspraak heeft men soelaas gezocht in artikel 1178 van het Burgerlijk Wetboek. Het overlevingsrecht werd dan gezien als een voorwaardelijke verbintenis. Doordat de echtgenoot-moordenaar verhinderd heeft dat de voorwaarde (= namelijk dat de andere echtgenoot zou overleven) zich zou voltrekken, wordt de voorwaarde geacht zich te hebben voltrokken. Met andere woorden: de vermoorde echtgenoot wordt aanzien als de langstlevende, en krijgt dan ook het gemeenschappelijke vermogen. Artikel 1178 van het Burgerlijk Wetboek biedt echter geen soelaas voor de inbrengbedingen, die door de vermoorde echtgenoot werden gedaan, en ook de echtgenoot-moordenaar tot voordeel strekken. Een algemene regeling is dus aangewezen.

1. Les clauses d'apport modifient la composition du patrimoine commun (un conjoint peut, par exemple, inclure un terrain à bâtir dans le patrimoine commun, de sorte que l'autre conjoint en bénéficie également, étant donné que les deux conjoints sont dorénavant propriétaires pour moitié de ce terrain à bâtir).

2. Les droits de survie prévoient un partage inégal du patrimoine commun à l'avantage du conjoint survivant (par exemple, la clause d'attribution de communauté attribue l'intégralité du patrimoine commun au conjoint survivant).

Cependant, ces avantages matrimoniaux ne sont considérés comme des donations que dans un nombre limité de cas. Par exemple, lorsqu'une clause de survie et une clause d'apport sont combinées (articles 1458, 1464 du Code civil). Ou encore lorsqu'il y a des beaux-enfants, et que les avantages matrimoniaux auraient pour conséquence que le beau-parent recevrait plus de la moitié des acquêts (art. 1465 du Code civil). Ce n'est que dans ces cas limités qu'il est possible de demander une révocation pour ingratitude.

Toutefois, le Code civil ne prévoit aucun régime général semblable à celui des articles 727, 955 ou 1046 en ce qui concerne les avantages matrimoniaux dans leur ensemble.

1. Cas de déchéance des avantages matrimoniaux

L'article 1428 du Code civil prévoit que le divorce ne donne plus ouverture aux droits de survie. L'article 334ter du Code civil prévoit que les droits de survie sont révoqués de plein droit à l'égard du conjoint, lorsqu'il apparaît que celui-ci a un enfant adultérin.

Cela signifie toutefois qu'un grand nombre de comportements incorrects n'entraînent pas la déchéance de l'avantage matrimonial. Aucune disposition ne prévoit, par exemple, la déchéance des avantages matrimoniaux à l'égard du conjoint qui a assassiné son époux(se) (1).

(1) La jurisprudence s'est alors tournée vers l'article 1178 du Code civil. Le droit de survie a alors été considéré comme un engagement conditionnel. Du fait que le conjoint-assassin a empêché que la condition (= à savoir que l'autre conjoint survive) s'accomplisse, celle-ci est considérée comme accomplie. Autrement dit: le conjoint assassiné est considéré comme le survivant et reçoit dès lors le patrimoine commun. L'article 1178 du Code civil n'offre cependant aucune solution pour les clauses de rapport qui ont été faites par le conjoint assassiné et qui profitent également au conjointassassin. Une réglementation générale s'indique donc.

Doordat de vereffening-verdeling van het huwelijksvermogen plaatsvindt vóór de vereffening-verdeling van de nalatenschap, wordt dit effect nog versterkt. Huwelijksvoordelen kunnen de nalatenschap uithollen. Als men bij onbetamelijk gedrag niet kan ingrijpen op de huwelijksvoordelen, dan heeft een erfrechtelijke onwaardigheid ten aanzien van een uitgeholde nalatenschap niet veel zin meer.

Voorbeeld :

Jef en Maria zijn 20 jaar ongelukkig getrouwd. Jef pleegt een passionele moord op Maria, omdat hij haar verdenkt van overspel. Daarna pleegt hij onmiddellijk zelfmoord. Gevolg : Maria sterft vóór Jef, die langstlevende echtgenoot wordt. Omdat ze getrouwd zijn met een verblijvingsbeding, gaat het volledige gemeenschappelijk vermogen naar Jef. Onmiddellijk daarna pleegt Jef zelfmoord. De onwaardigheid kan niet meer worden vastgesteld bij vonnis. De familie van Jef erft het volledige gemeenschappelijke vermogen, terwijl de familie van Maria enkel het eigen vermogen van Maria erft.

Ook bij de recente wijziging van artikel 1447 B.W., dat bij partnergeweld de gezinswoning preferentieel toewijst aan het slachtoffer, heeft men er niet aan gedacht dit partnergeweld gevolgen te laten ressorteren op de huwelijksvoordelen.

We moeten dus een regeling uitwerken die leidt tot het verval van alle huwelijksvoordelen bij onbetamelijk gedrag. Dus meer dan de beperkte categorie die nu reeds als schenking kan gekwalificeerd worden (1). Deze regeling moet zowel de inbrengbedingen als de overlevingsrechten omvatten (2).

E. Het recht op levensonderhoud ten laste van de nalatenschap

De vordering tot levensonderhoud is een middel om verplichte solidariteit te creëren tussen behoeftigen en hun rijkere (bloed)verwanten. Het Burgerlijk Wetboek kent aan een aantal categorieën een vordering tot levensonderhoud van de nalatenschap toe :

— De langstlevende echtgenoot ten laste van de nalatenschap van de eerststervende (art. 205*bis*, § 1, B.W.);

(1) Art. 1458, 1464, 1465 van het Burgerlijk Wetboek.

(2) Merk op dat art. 299 en 334*ter* momenteel geïnterpreteerd worden op een wijze dat het verval enkel betrekking heeft op de overlevingsrechten. Dit wetsvoorstel gaat dus verder. Er is immers geen reden waarom het verval bij onbetamelijk gedrag beperkt zou moeten zijn tot overlevingsrechten, en niet tot inbrengbedingen.

Étant donné que la liquidation-partage du patrimoine matrimonial a lieu avant la liquidation-partage de la succession, cet effet est encore renforcé. Les avantages matrimoniaux peuvent vider la succession de sa substance. Si, en cas de comportement incorrect, il n'est pas possible d'agir sur les avantages matrimoniaux, une indignité successorale à l'égard d'une succession vidée de sa substance n'a plus beaucoup de sens.

Exemple :

Joseph et Marie sont mariés depuis 20 ans, mais ce n'est pas un mariage heureux. Joseph commet un crime passionnel : il tue Marie, la soupçonnant d'adultère. Immédiatement après, il se suicide. Conséquence : Marie meurt avant Joseph, qui devient le conjoint survivant. Étant donné qu'ils sont mariés avec une clause d'attribution, l'entière du patrimoine commun va à Joseph. Immédiatement après, Joseph se suicide. L'indignité ne peut plus être établie par jugement. La famille de Joseph hérite de l'entière du patrimoine commun, tandis que la famille de Marie n'hérite que du patrimoine propre de Marie.

Lors de la récente modification de l'article 1447 du Code civil qui prévoit qu'en cas de violence conjugale la victime se fait attribuer par préférence le logement familial, on a également omis de faire produire à cette violence conjugale des effets sur les avantages matrimoniaux.

Il convient donc d'élaborer une réglementation aux termes de laquelle le comportement incorrect conduit à la déchéance de tous les avantages matrimoniaux. Donc plus que la catégorie limitée qui, actuellement déjà, peut être qualifiée de donation (1). Cette réglementation doit inclure tant les clauses d'apport que les droits de survie (2).

E. Le droit aux aliments à charge de la succession

L'action alimentaire permet de créer la solidarité obligatoire entre des personnes dans le besoin et leurs parents plus aisés. Le Code civil autorise certaines catégories à engager une action alimentaire à charge de la succession :

— L'époux survivant à charge de la succession de l'époux prémourant (art. 205*bis*, § 1er, du Code civil);

(1) Art. 1458, 1464, 1465 du Code civil.

(2) On notera qu'actuellement, les articles 299 et 334*ter* sont interprétés de telle sorte que la déchéance ne porte que sur les droits de survie. La présente proposition de loi va donc plus loin. Il n'y a en effet aucune raison pour qu'en cas de comportement incorrect, la déchéance soit limitée aux droits de survie, et ne porte pas sur les clauses d'apport.

— De ex-echtgenoot ten laste van de nalatenschap van de vooroverleden partner, indien deze na de echtscheiding tot onderhoud verschuldigd was (art. 301, § 6, 307bis, § 1, B.W.);

— Het kind dat door de erflater werd verwekt, en ten aanzien van wie hij tot een onderhoudsuitkering verplicht was (art. 339bis, eerste lid, B.W.);

— De adoptanten ten laste van de nalatenschap van het geadopteerde kind (art. 364, tweede lid, B.W.);

— De pupil ten laste van de nalatenschap van de pleegvoogd (art. 475quinquies, tweede lid, B.W.);

— De ascendenten ten laste van de nalatenschap van hun descendenten (art. 205bis, § 2, B.W.).

Het Burgerlijk Wetboek voorziet niet in een algemene regeling over de invloed van onbetamelijke gedragingen op de mogelijkheid om een vordering tot levensonderhoud in te stellen. Er zijn wel enkele alleenstaande bepalingen.

De schuldige echtgenoot bij echtscheiding kan bijvoorbeeld geen onderhoudsuitkering krijgen van zijn ex-partner (art. 301; 308 B.W.) en dus ook niet ten laste van diens nalatenschap. Ook de Jeugdbeschermingswet stelt dat men is uitgesloten van het recht op levensonderhoud ten aanzien van van het kind, indien de ouder uit het ouderlijk gezag ontzet is.

Daarnaast houdt sommige rechtspraak en rechtsleer wel rekening met het onbetamelijk gedrag bij het vaststellen van het bedrag van het levensonderhoud. Dat bedrag wordt dan tot een minimum beperkt (1).

Toch komt men in een eigenaardige situatie terecht: een ex-echtgenoot die bij echtscheiding schuldig bevonden werd, verliest elk recht op onderhoud, ook ten laste van de nalatenschap van de ex-partner. Daarentegen: een echtgenoot die zijn wederhelft vermoordt kan nog steeds een vordering tot levensonderhoud instellen ten laste van de nalatenschap van zijn slachtoffer. Zelfs indien hij juist behoeftig werd doordat de moord hem erfrechtelijk onwaardig maakte en de schenkingen van het slachtoffer om dezelfde reden wegens ondankbaarheid werden herroepen!

(1) Gerlo, J., «Onderhoudsgelden», 1985, nrs. 36; Van Houtte, J. en Breda, J., «Behoeftige hoogbejaarden en onderhoudsplichtige kinderen, een rechtssociologisch onderzoek in Commissie van openbare onderstand en vrederecht», 1976, 128.; Pélissier, J., «Les obligations alimentaires, Unité ou diversité?», Parijs 1961, 140.

— L'ex-époux à charge de la succession du partenaire prédécédé lorsque ce dernier devait des aliments après le divorce (art. 301, § 6 et 307bis, § 1er, du Code civil);

— L'enfant conçu par le testateur et auquel il devait des aliments (art. 339bis, alinéa 1er, du Code civil);

— Les adoptants à charge de la succession de l'enfant adopté (art. 364, alinéa 2, du Code civil);

— Le pupille à charge de la succession du tuteur officieux (art. 475quinquies, alinéa 2, du Code civil);

— Les ascendants à charge de la succession de leurs descendants (art. 205bis, § 2, du Code civil).

Le Code civil ne prévoit pas de règlement général en ce qui concerne l'influence des comportements incorrects sur la possibilité d'intenter une action alimentaire. Quelques dispositions isolées existent toutefois.

L'époux coupable ne peut, en cas de divorce, obtenir d'aliments à charge de son ex-partenaire (art. 301; 308 du Code civil) ni, partant, à charge de la succession de celui-ci. La loi relative à la protection de la jeunesse prévoit également que le parent déchu de l'autorité parentale est exclu du droit aux aliments à charge de son enfant.

Dans certains cas en outre, la jurisprudence et la doctrine tiennent effectivement compte du comportement incorrect dans la fixation du montant de la pension alimentaire. Le montant est alors limité à un minimum (1).

La situation est néanmoins singulière: un ex-époux qui, lors du divorce, a été jugé coupable, perd tout droit aux aliments, même à l'égard de la succession de l'ex-partenaire, alors qu'un époux qui assassine sa moitié, en revanche, peut toujours intenter une action alimentaire à charge de la succession de sa victime, même s'il se retrouve dans le besoin précisément parce que le meurtre l'a rendu indigne de la succession et si les donations de la victime ont, pour la même raison, été révoquées pour cause d'ingratitude!

(1) Gerlo, J., «Onderhoudsgelden», 1985, nr 36; Van Houtte, J. et Breda, J., «Behoeftige hoogbejaarden en onderhoudsplichtige kinderen, een rechtssociologisch onderzoek in Commissie van openbare onderstand en vrederecht», 1976, 128; Pélissier, J., «Les obligations alimentaires, Unité ou diversité?», Paris 1961, 140.

F. Inhoud van het wetsvoorstel

We willen de onbetamelijke gedragingen actualiseren door artikel 727 uit te breiden. Bij levensonderhoud ten laste van de nalatenschap en bij huwelijksvoordelen zullen we dan terugverwijzen naar artikel 727.

Daarnaast wordt stevast voorzien in een facultatieve onwaardigheid die voor de rechter moet gevorderd worden, zoals dit reeds het geval was bij de herroeping van schenkingen wegens ondankbaarheid. Ook de vergiffenis kan voortaan effect hebben.

We houden ook steeds rekening met de rechten van derden te goeder trouw.

De wettekst zelf is hoofdzakelijk gebaseerd op voorstellen van het Comité voor Studie en Wetgeving van de Koninklijke Federatie van Belgische Notarissen, naar aanleiding van de behandeling van een wetsvoorstel in de Senaat (1), dat evenwel niet werd aangenomen.

ARTIKELSGEWIJZE TOELICHTING

Artikel 2 (203, § 2, B.W.)

In artikel 205*bis* zal worden bepaald dat vorderingen ten laste van de nalatenschap kunnen worden afgewezen. Het is aangewezen ook voor de langstlevende stiefouder ten aanzien van een onwaardig stiefkind in deze mogelijkheid te voorzien.

Art. 3 (205*bis* B.W.)

Aan dit artikel wordt een § 6 toegevoegd. De rechter kan de vordering tot levensonderhoud ten laste van de nalatenschap afwijzen, indien de behoeftige zich onbetamelijk gedragen heeft. Er wordt verwezen naar art. 727 voor een opsomming van de onbetamelijke gedragingen.

Art. 4-6 (301, § 6; 364, tweede lid; 475*quinquies*, tweede lid B.W.)

De meeste artikelen inzake levensonderhoud ten laste van de nalatenschap, verwijzen reeds naar art. 205. Zij moeten echter worden aangepast zodat ze voortaan ook naar de nieuw ingevoegde § 6 verwijzen. Enkel in art. 475*quinquies*, tweede lid moet een nog een volledige verwijzing naar artikel 205 ingelast worden.

(1) Parl. St. Senaat 1-176/001, zitting 1995-1996, ingediend door Senator Milquet, wetsvoorstel tot wijziging van de artikelen 727 en 730 B.W.

F. Contenu de la proposition de loi

La présente proposition de loi vise à actualiser la liste des comportements incorrects en élargissant l'article 727. Pour les aliments à charge de la succession et les avantages matrimoniaux, nous renverrons dès lors à l'article 727.

Nous prévoyons par ailleurs une indignité facultative qui doit être demandée en justice, comme c'est déjà le cas pour la révocation des donations pour cause d'ingratitude. Désormais, le pardon peut aussi produire des effets.

Nous tenons également toujours compte des droits des tiers de bonne foi.

Le texte même de la loi est essentiellement basé sur des propositions formulées par le Comité d'études et de législation de la Fédération royale du Notariat belge, à l'occasion de l'examen d'une proposition de loi déposée au Sénat (1), laquelle n'a toutefois pas été adoptée.

COMMENTAIRE DES ARTICLES

Article 2 (203, § 2, du Code civil)

L'article 205*bis* disposera que les actions à charge de la succession peuvent être rejetées. Il est également souhaitable de prévoir cette possibilité pour le beau-parent survivant à l'égard d'un bel-enfant indigne.

Art. 3 (205*bis* du Code civil)

Il est ajouté un § 6 à cet article. Le juge peut rejeter l'action en réclamation d'une pension d'entretien à charge de la succession si le demandeur s'est comporté de façon incorrecte. Pour l'énumération des comportements incorrects, il est renvoyé à l'article 727.

Art. 4-6 (301, § 6; 364, alinéa 2; 475*quinquies*, alinéa 2, du Code civil)

La majorité des articles relatifs aux aliments à charge de la succession renvoient déjà à l'article 205. Ils doivent toutefois être adaptés de manière à renvoyer désormais aussi au § 6 nouvellement inséré. Il ne faut plus insérer un renvoi complet à l'article 205 que dans l'article 475*quinquies*, alinéa 2.

(1) Doc. Sénat 1-176/001, session 1995-1996, déposée par la sénatrice J. Milquet, proposition de loi modifiant les articles 727 et 730 du Code civil.

Merk op dat artikel 364 van het Burgerlijk Wetboek in de nieuwe adoptiewet van 24 april 2003 wordt omgezet in artikel 353.14.

Art. 7 (art. 727 B.W.)

Er wordt enkel geopteerd voor een facultatieve onwaardigheid. De onwaardigheid van rechtswege heeft weliswaar zijn voordelen (minder gevallen voor de rechterlijke macht), maar is vaak onrechtvaardig in individuele gevallen. (bijvoorbeeld gevallen van euthanasie, waar de langstlevende partner zijn vooroverleden partner geholpen heeft waardig te sterven).

De facultatieve onwaardigheid moet dus gevorderd worden. Zelfs als aan de voorwaarden van de onwaardigheid is voldaan, heeft de rechter nog steeds appreciatiebevoegdheid om te oordelen of het in het individuele geval aangewezen is om de civiele sanctie ook daadwerkelijk uit te spreken. Dit is misschien iets omslachtiger in de praktijk, maar de meest rechtvaardige keuze.

Men kan bij de behandeling van het voorstel eventueel overwegen om duidelijk te stellen in het artikel, dat de rechter ook kan beslissen tot gedeeltelijke uitsluiting (vgl. artikel 745septies B.W. en artikel 33, 5° Jeugdbeschermingswet).

Er wordt niet gekozen voor een formulering waarbij de erfgenaam moet veroordeeld zijn tot een bepaalde straf. Dit werd destijds in artikel 727 van het Burgerlijk Wetboek geschreven omdat de onwaardigheid van rechtswege gold. Zoals reeds vermeld geeft dit problemen wanneer een veroordeling niet meer mogelijk is (de erfgenaam pleegt onmiddellijk zelfmoord). Verder zou een letterlijke interpretatie van «strafrechtelijke veroordeling» tot problemen kunnen leiden: is de vaststelling van onwaardigheid nog mogelijk indien de erfgenaam wordt geïnterneerd wegens geestesstoornis (1)?

De facultatieve onwaardigheid komt er op neer dat twee processen zullen worden gevoerd: één voor de strafrechter om de veroordeling te bekomen, en één voor de burgerlijke rechter die moet oordelen of er wel voldoende redenen zijn om ook nog over te gaan tot verklaring van onwaardigheid. Een voorafgaande veroordeling door de strafrechter is dus in principe niet meer nodig, te meer daar de erfrechtelijke onwaardigheid een civiele sanctie is. Deze regeling sluit overigens beter aan bij de herroeping van schenkingen wegens ondankbaarheid. Het is dus

(1) Volgens de huidige rechtspraak moet de vaststelling van onwaardigheid mogelijk blijven in geval van internering (voer zover het niet om krankzinnigheid zoals in art. 71 Sw. gaat) Rb. Mechelen 7 december 1999; Rb. Luik 18 november 2002.

Il est à noter que, dans la nouvelle loi sur l'adoption du 24 avril 2003, l'article 364 du Code civil devient l'article 353.14.

Art. 7 (art. 727 du Code civil)

On opte uniquement pour une indignité facultative. L'indignité de plein droit comporte certes des avantages (moins de cas à traiter pour le pouvoir judiciaire) mais elle est souvent injuste dans les cas individuels (ex : en cas d'euthanasie, le partenaire survivant ayant aidé son partenaire à mourir dignement).

L'indignité facultative doit par conséquent être demandée. Même s'il a été satisfait aux conditions de l'indignité, le juge dispose toujours d'un pouvoir d'appréciation lui permettant d'évaluer s'il est indiqué, dans des cas individuels, de prononcer effectivement la sanction civile. Dans la pratique, la procédure s'en trouve peut-être un peu alourdie, mais il s'agit du choix le plus juste.

Lors de l'examen de la proposition, on peut éventuellement envisager de préciser clairement, dans l'article, que le juge peut également décider d'une exclusion partielle (en vertu de l'article 745septies du Code civil et l'article 33, 5° de la loi relative à la protection de la jeunesse).

On n'opte pas pour une formulation en vertu de laquelle l'héritier doit être condamné à une peine déterminée, comme ce fut le cas à l'époque, cela a été stipulé à l'article 727 du Code civil parce que l'indignité de plein droit était d'application. Comme il a été précisé par ailleurs, cela pose problème lorsqu'une condamnation n'est plus possible (parce que l'héritier se suicide immédiatement). En outre, une interprétation littérale de «condamnation pénale» pourrait être problématique: le constat de l'indignité est-il encore possible si l'héritier est interné pour trouble mental (1)?

L'indignité facultative revient à la mise en œuvre de deux processus: l'un permettra au juge répressif d'obtenir une condamnation et l'autre sera destiné au juge civil qui doit déterminer s'il y a suffisamment de raisons de procéder encore à une déclaration d'indignité. En principe, la condamnation préalable par le juge répressif n'est donc plus nécessaire, d'autant plus que l'indignité successorale est une sanction civile. Du reste, cette réglementation s'accorde mieux avec la révocation des donations pour cause d'ingratitude. Il est donc possible que le juge civil prononce l'indignité

(1) D'après la jurisprudence actuelle, le constat d'indignité doit rester possible en cas d'internement (tant qu'il n'est pas question de démence, conformément à l'art. 71 du Code pénal) Trib. Malines, 7 décembre 1999; Trib. Liège, 18 novembre 2002.

mogelijk dat de burgerlijke rechter de onwaardigheid uitspreekt, zonder dat de strafrechter over dezelfde feiten geoordeeld heeft.

Indien echter een strafrechtelijke procedure hangende is, moet de burgerlijke rechter uiteraard de procedure schorsen en het vonnis van de strafrechter afwachten, om tegenstrijdige vonnissen te vermijden (le criminel tient le civil en état). Als de strafrechter de betrokkene uiteindelijk veroordeelt voor die feiten, dan moet de burgerlijke rechter dit gezag van gewijsde eerbiedigen. Dat wil zeggen dat de burgerlijke rechter het plegen van de wederrechtelijke feiten als een vaststaand gegeven moet beschouwen. Hij mag echter nog steeds zelfstandig oordelen of hij het ook aangewezen acht hier de civiele sanctie van onwaardigheid aan te koppelen.

Naast de dader wordt ook de medeplachtige uitdrukkelijk vermeld als vatbaar voor onwaardigheid.

Wat betreft de gronden van onwaardigheid leunen we zo dicht mogelijk aan tegen de oorspronkelijke bedoeling van het concept onwaardigheid. Dit werd destijds gecreëerd om te vermijden dat een ongeduldige erfgenaam de nalatenschap zou doen openvallen door zijn erfflater te vermoorden, of hem van een misdrijf te beschuldigen waardoor hij uiteindelijk tot de doodstraf zou worden veroordeeld. Dit moet nu natuurlijk afgezwakt worden. De doodstraf werd inmiddels afgeschaft (1). Er werd dus gekozen voor een opsomming van feiten met een zekere ernst die ten opzichte van de erfflater gepleegd zijn.

Met enige terughoudendheid werd er nog niet geopteerd voor een algemene formulering die alle opzettelijke misdrijven ten overstaan van de erfflater omvat, zoals in Nederland (2), al moet dit bij de behandeling misschien wel overwogen worden (3).

Zoals in Frankrijk wordt ook schuldig verzuim geïntroduceerd als onwaardigheidsgrond. Zo ook de gelijkstelling tussen lasterlijke beschuldiging en valse getuigenis tijdens een strafrechtelijk onderzoek.

(1) Wijziging van art. 727 van het Burgerlijk Wetboek door art. 2 van de wet van 23 januari 2003 houdende harmonisatie van de geldende wetsbepalingen met de wet van 10 juli 1996 tot afschaffing van de doodstraf en tot wijziging van de criminele straffen, *Belgisch Staatsblad* 13 maart 2003.

(2) Art. 4.3.1.b) B.W. Nederland.

(3) Dit zou immers wel meer overeenstemmen met artikel 955, 2° B.W. waar herroeping wegens ondankbaarheid mogelijk is wegens alle misdrijven tegen de schenker. Zij het evenwel dat de rechter steeds over een appreciatiebevoegdheid beschikt om te oordelen of de het misdrijf voldoende ernstig is om er de sanctie van herroeping aan te verbinden.

sans que le juge répressif ait statué sur ces mêmes faits.

Si toutefois une procédure pénale est pendante, le juge civil doit évidemment suspendre la procédure tant que le juge répressif ne s'est pas prononcé afin d'éviter des jugements contradictoires (le criminel tient le civil en état). Si le juge répressif condamne en fin de compte l'intéressé pour ces faits, le juge civil doit respecter l'autorité de la force jugée. En d'autres termes, le juge civil doit considérer le fait de commettre les actes illicites comme un fait établi. Toutefois, il lui appartient toujours de déterminer, en toute indépendance, s'il estime également souhaitable d'y associer la sanction civile d'indignité.

Il est expressément mentionné que l'indignité peut viser tant l'auteur des faits que son complice.

En ce qui concerne les causes d'indignité, nous nous conformons autant que possible à la signification originale de la notion d'indignité, qui a autrefois été créée afin d'éviter qu'un héritier impatient fasse ouvrir la succession en assassinant son testateur ou en l'accusant d'avoir commis un crime passible de la peine mort. Cette notion doit naturellement aujourd'hui être atténuée. En effet, la peine de mort a, dans l'intervalle, été abolie (1). Et nous avons dès lors opté pour une énumération de faits d'une certaine gravité commis à l'égard du testateur.

Gardant une certaine réserve, nous n'avons pas encore retenu, ici, une formulation générale qui aurait englobé, comme aux Pays-Bas (2), toutes les infractions volontaires commises à l'égard du testateur. Peut-être cette question devra-t-elle toutefois être envisagée lors de l'examen de la présente proposition de loi (3).

Comme en France, l'abstention coupable est également introduite parmi les causes d'indignité. Il en va de même en ce qui concerne l'assimilation entre l'accusation calomnieuse et le faux témoignage au cours d'une enquête pénale.

(1) Modification de l'article 727 du Code civil par l'article 2 de la loi du 23 janvier 2003 relative à la mise en concordance des dispositions légales en vigueur avec la loi du 10 juillet 1996 portant abolition de la peine de mort et modifiant les peines criminelles *Moniteur belge* du 13 mars 2003.

(2) Art. 4.3.1.b) du Code civil néerlandais.

(3) Cette option serait en effet plus conforme à l'article 955, 2° du Code civil, qui permet la révocation pour cause d'ingratitude en raison de toutes les infractions commises à l'égard du donateur. On observera cependant, à cet égard, que le juge dispose toujours d'une compétence d'appréciation pour déterminer si la gravité de l'infraction justifie qu'elle soit frappée de la sanction de la révocation.

Enkele Nederlandse onwaardigheidsgronden werden voorlopig niet weerhouden, zoals bijvoorbeeld de erflater een bepaald testament doen opmaken, aangezien dit reeds voldoende wordt opgevangen door de klassieke wilsgebreken zoals bedrog en geweld, en in sommige gevallen ook als captatie of suggestie zou kunnen gekwalificeerd worden. Desnoods kan dit nog steeds bij de behandeling van het wetsvoorstel overwogen worden.

Artikel 33, 5°, Jeugdbeschermingswet is de enige onwaardigheidsgrond buiten het B.W. Deze wordt door het voorgestelde artikel 727, § 2, in het B.W. geïncorporeerd, en dus wordt artikel 33, 5°, Jeugdbeschermingswet opgeheven.

Het derde streepje van artikel 727, § 2, is een nieuwe grond, maar is gebaseerd op dezelfde grondslag als het eerste streepje: een ouder die zijn verantwoordelijkheden ten aanzien van zijn kind niet spontaan opneemt, moet ook geen rechten krijgen.

Zoals in Nederland en Frankrijk, wordt in de mogelijkheid tot vergiffenis voorzien (art. 727, § 3, B.W.) (1). Deze vergiffenis moet ondubbelzinnig zijn. Zij kan dus sowieso slechts plaatsvinden nadat de erflater met volledige kennis van zaken over de onbetamelijke gedraging heeft kunnen oordelen. Vergiffenis maakt de vordering tot onwaardigheidsverklaring zonder voorwerp.

Art. 8 (art. 728 B.W.)

De onwaardigheidsgrond in het huidige art. 727, 3° B.W., wordt afgeschaft. Deze werd bij de hervorming van de onwaardigheid in Frankrijk en Nederland immers niet hernomen. Deze situatie komt immers nauwelijks voor. Dit artikel verdwijnt dus, evenals artikel 728 van het Burgerlijk Wetboek dat daarmee samenhangt.

In artikel 728 van het Burgerlijk Wetboek worden voortaan de procedureregels in verband met de vordering tot onwaardigheidsverklaring neergeschreven.

Deze vordering komt enkel toe aan andere erfgenamen. Het is niet opportuun deze vordering toe te kennen aan iedere belanghebbende (bijvoorbeeld de schuldeiser van een andere erfgenaam, die door onwaardigheid te vorderen het vermogen van zijn schuldenaar-erfgenaam kan vergroten). De onwaardigheid is een familiale aangelegenheid. Het is aan de mede-erfgenamen om te oordelen of zij het opportuun achten de onwaardigheid te vorderen.

(1) Art. 4.3.3 B.W. Nederland; art. 728 C.C.

Certaines causes d'indignité néerlandaises telles que, par exemple, celle qui découle du fait d'avoir forcé le testateur à tester d'une manière bien déterminée, n'ont provisoirement pas été retenues dès lors qu'elles sont déjà suffisamment réglées, comme les cas de fraude et de violence, par les dispositions relatives aux défauts de volonté classiques. Dans certains cas, les causes précitées pourraient en outre être qualifiées de captation ou de suggestion. Cette question pourra toutefois, au besoin, toujours être abordée lors de l'examen de la présente proposition de loi.

Le cas visé à l'article 33, 5°, de la loi relative à la protection de la jeunesse est la seule cause d'indignité qui n'est pas extraite du Code civil. Elle est insérée dans le Code civil par l'article 727, § 2, proposé, et l'article 33, 5°, de la loi relative à la protection de la jeunesse est dès lors abrogé.

Le cas visé au troisième tiret de l'article 727, § 2, qui introduit une nouvelle cause, a le même fondement que le cas visé au premier tiret: le parent qui n'assume pas spontanément ses responsabilités à l'égard de son enfant ne bénéficie, lui non plus, d'aucun droit.

Comme aux Pays-Bas et en France, la possibilité de pardon a été prévue (art. 727, § 3, du Code civil) (1). Ce pardon doit être dépourvu d'ambiguïté. Il ne peut dès lors être accordé qu'après que le testateur a pu apprécier les comportements indignes en pleine connaissance de cause. La demande de déclaration de l'indignité devient sans objet dès que le pardon est accordé.

Art. 8 (art. 728 du Code civil)

La cause d'indignité prévue par l'actuel article 727, 3°, du Code civil est supprimée. Cette cause a d'ailleurs été abandonnée en France et aux Pays-Bas lors de la réforme relative à l'indignité réalisée dans ces deux pays. La situation visée ne se produit en effet pratiquement jamais. Nous abrogeons donc cette disposition, de même que l'article 728 du même Code, qui y est lié.

Les règles de procédure relatives à l'action en déclaration d'indignité sont désormais inscrites à l'article 728 du Code civil.

Cette action peut uniquement être introduite par d'autres héritiers. Il n'est pas opportuun de l'ouvrir à tout intéressé (par exemple, au créancier d'un autre héritier, qui pourrait ainsi accroître le patrimoine de son débiteur-héritier). L'indignité est une affaire de famille. Il incombe aux cohéritiers de juger de l'opportuunité d'une telle action.

(1) Art. 4.3.3 du Code civil néerlandais; art. 728 C.C.

De relatief korte termijn van één jaar is bedoeld om niet te lang in onzekerheid te verkeren.

Art. 9 (art. 729 B.W.)

Artikel 729 van het Burgerlijk Wetboek wordt aangepast om de rechten van de derden te goeder trouw, die met de onwaardige hebben gehandeld, beter te beschermen.

Art. 10 (art. 730 B.W.)

Kinderen van een onwaardige kunnen momenteel niet door plaatsvervulling tot de nalatenschap komen. Zij hebben nochtans geen fout aan de onbetamelijke gedraging van hun ouder.

Merk op dat in de huidige formulering enkel «vader» wordt vermeld, en niet moeder. Dit is ongetwijfeld één van de laatste man-vrouw discriminaties in het B.W. waar komaf mee moet worden gemaakt.

Art. 11 (art. 739 B.W.)

Artikel 739 van het Burgerlijk Wetboek bepaalt dat de plaatsvervuller in de rechten van de vertegenwoordigde treedt. Hierdoor is de plaatsvervuller van een onwaardige, zelf ook onbekwaam om te erven. De regel dat men in de rechten van de vertegenwoordigde treedt, moet afgezwakt worden. Plaatsvervullers zullen soms meer rechten in de nalatenschap kunnen laten gelden dan diegene wiens plaats men vervult (1). Zo kan de plaatsvervuller van een onwaardige alsnog erven.

Art. 12 (art. 740, tweede lid, B.W.)

Het tweede lid gaat nog steeds uit van de vroegere regeling, waar plaatsvervulling van een levend persoon niet mogelijk was. Eventueel zou men naast het «vooroverleden kind» ook de «onwaardige erfgenaam» kunnen vermelden, maar dit zou de formulering nogal omslachtig maken. Eenvoudiger is dit lid gewoon op te heffen. Het tweede lid is toch louter een interpretatieve bepaling van het eerste lid.

(1) Coene, M., «Erfrechtelijke onwaardigheid, herroeping wegens ondankbaarheid en andere (mogelijke) sancties bij onbetamelijk gedrag van een begunstigde — enkele bedenkingen de lege lata en de lege ferenda», Notariaat 1997, blz. 140.

La relative brièveté du délai (un an) s'inscrit dans le souci de ne pas laisser les intéressés trop longtemps dans l'incertitude.

Art. 9 (art. 729 du Code civil)

L'article 729 du Code civil est adapté en vue d'assurer une meilleure protection des droits des tiers de bonne foi ayant traité avec l'indigne.

Art. 10 (art. 730 du Code civil)

À l'heure actuelle, les enfants d'un indigne ne peuvent pas venir à la succession par représentation. Ils ne sont pourtant pas responsables du comportement incorrect de leur parent.

Soulignons par ailleurs que la formulation actuelle fait uniquement référence au «père» — et non à la mère. Il s'agit incontestablement de l'une des dernières discriminations entre hommes et femmes qui figure encore dans notre Code civil. Cette discrimination doit être supprimée.

Art. 11 (art. 739 du Code civil)

En vertu de l'article 739 du Code civil, le représentant entre dans les droits du représenté. Le représentant d'un indigne est donc lui-même incapable d'hériter. Il y a lieu de tempérer la règle selon laquelle le représentant entre dans les droits du représenté. Dans certains cas, les représentants pourront faire valoir davantage de droits que le représenté dans la succession (1), ce qui permettra au représentant d'un indigne d'hériter malgré tout.

Art. 12 (art. 740, alinéa 2, du Code civil)

L'alinéa 2 se fonde toujours sur l'ancienne réglementation, selon laquelle il n'était pas possible de représenter une personne vivante. Il serait éventuellement possible de mentionner, outre l'«enfant prédécédé», l'«héritier indigne», mais cette modification compliquerait quelque peu la formulation. Il serait plus commode d'abroger purement et simplement cet alinéa, qui constitue une simple disposition interprétative de l'alinéa 1er.

(1) Coene, M., «Erfrechtelijke onwaardigheid, herroeping wegens ondankbaarheid en andere (mogelijke) sancties bij onbetamelijk gedrag van een begunstigde — enkele bedenkingen de lege lata en de lege ferenda», Notariaat 1997, p. 140.

Art. 13 (art. 744 B.W.)

Plaatsvervulling moet ook mogelijk zijn van levende personen opdat kinderen de plaats kunnen vervullen van hun onwaardige ouder.

Art. 14 (art. 845 B.W.)

Artikel 845 moet aangepast worden om rekening te houden met de plaatsvervulling van de onwaardige erfgenaam. Ingeval de plaatsvervuller in de plaats van de onwaardige erfgenaam tot de nalatenschap komt, moet de algemene regel blijven gelden, namelijk inbreng van de schenking op voorschot.

Het tweede lid komt overeen met de huidige regel.

Art. 15 (art. 953 B.W.)

Er wordt van de gelegenheid gebruik gemaakt om aan reparatiewetgeving te doen. De woorden «wegens geboorte van kinderen», werd immers impliciet opgeheven door art.77 van de wet van 31 maart 1987, dat de artikelen 960-966 van het Burgerlijk Wetboek opheft.

Een aanpassing van artikel 955 van het Burgerlijk Wetboek werd overwogen, maar overbodig geacht. Artikel 955, 2°, B.W. heeft het immers over « misdrijven » en « grove beledigingen » die eigenlijk alles kunnen omvatten wat in het voorgestelde 727 van het Burgerlijk Wetboek is gestipuleerd, en zelfs meer. De meer uitgebreide categorie van ondankbaarheidsgronden is verantwoord omdat een schenking altijd gebaseerd is op de persoonlijke genegenheid van de schenker jegens de begiftigde. Daarentegen kan men soms geroepen worden tot de erfenis van iemand die men nauwelijks gekend heeft.

Art. 16 (art. 957 B.W.)

Er wordt van de gelegenheid gebruik gemaakt om een verduidelijking door te voeren. Het tweede lid van artikel 957 van het Burgerlijk Wetboek is nogal dubbelzinnig opgesteld, en gaf aanleiding tot discussie.

Art. 17-18 (art. 1046-1047 B.W.)

Het tweede lid wordt aan art. 1046 toegevoegd omdat er in de rechtspraak en rechtsleer discussie bestaat over de termijn waarbinnen de vordering tot herroeping wegens ondankbaarheid inzake legaten moet ingesteld worden (omdat er niet expliciet wordt verwezen naar artikel 957 B.W.). Om dezelfde reden

Art. 13 (art. 744 du Code civil)

Il convient de permettre également la représentation de personnes vivantes, afin que les enfants puissent représenter leur parent indigne.

Art. 14 (art. 845 du Code civil)

Il convient d'adapter l'article 845 afin de tenir compte de la représentation de l'héritier indigne. Si le représentant vient à la succession à la place de l'héritier indigne, la règle générale, à savoir le rapport de la donation par avance, doit rester d'application.

L'alinéa 2 est conforme à la réglementation actuelle.

Art. 15 (art. 953 du Code civil)

L'occasion a été mise à profit pour apporter une correction. Les mots «pour cause de survenance d'enfants» ont en effet été supprimés implicitement par l'article 77 de la loi du 31 mars 1987, qui abroge les articles 960 à 966 du Code civil.

Une modification de l'article 955 du Code civil a été envisagée, mais a été jugée superflue. L'article 955, 2°, du Code civil vise en effet les « délits » et « sévices graves », qui peuvent en fait englober tous les actes prévus à l'article 727 proposé du Code civil, voire davantage. Si les causes d'ingratitude sont plus nombreuses, c'est qu'une donation est toujours basée sur l'affection personnelle que le donateur porte au donataire. En revanche, on peut parfois être appelé à la succession d'une personne que l'on a à peine connue.

Art. 16 (art. 957 du Code civil)

L'occasion a été mise à profit pour apporter des éclaircissements. L'article 957, alinéa 2, du Code civil est relativement ambigu et prête à discussion.

Art. 17-18 (art. 1046-1047 du Code civil)

Un alinéa 2 est ajouté à l'article 1046 parce que le délai dans lequel les actions en révocation des legs pour cause d'ingratitude doivent être engagées fait l'objet d'un débat au sein de la jurisprudence et de la doctrine (parce qu'il n'est pas explicitement renvoyé à l'article 957 du Code civil). Pour les mêmes motifs,

wordt ook artikel 1047 van het Burgerlijk Wetboek lichtjes aangepast.

Art. 19 (art. 1429 B.W.)

De vervollediging van artikel 1429 van het Burgerlijk Wetboek zorgt ervoor dat de huwelijksvoordelen kunnen vervallen bij onbetamelijk gedrag van de langstlevende echtgenoot.

De vermelding van de zinssnede «zonder dat hierdoor nochtans afbreuk wordt gedaan aan de intussen verkregen rechten van te goeder trouw zijnde derden», is nodig om te preciseren dat bijvoorbeeld ingebrachte goederen ten aanzien van de schuldeisers wél gemeenschapsgoederen blijven. De bestendigheid van het huwelijksvermogensstelsel, en de rechtszekerheid van de schuldeisers vereisen dit. Degenen die zich op het gemeenschappelijk vermogen verhalen, kunnen deze goederen tot hun onderpand blijven rekenen. Het is alleen maar in de onderlinge verhouding tussen de echtgenoten dat deze goederen zullen worden beschouwd als eigen goederen van de vooroverleden echtgenoot. Zo zij door de schuldeisers worden aangesproken om gemeenschappelijke schulden te voldoen, zou hiervoor vergoeding verschuldigd zijn (1).

Art. 20 (art. 33, 5°, Jeugdbeschermingswet)

Artikel 33, 5°, Jeugdbeschermingswet is de enige onwaardigheidsgrond buiten het B.W. Deze wordt door het voorgestelde artikel 727.1 in het B.W. geïncorporeerd, en dus wordt art. 33, 5°, Jeugdbeschermingswet opgeheven.

Martine Taelman.

*
* *

l'article 1047 du Code civil est également légèrement adapté.

Art. 19 (art. 1429 du Code civil)

L'ajout à l'article 1429 du Code civil permet d'annuler les avantages matrimoniaux en cas de comportement incorrect de l'époux survivant.

Les mots «sans qu'il soit toutefois porté préjudice aux droits acquis entre-temps par des tiers de bonne foi» sont nécessaires afin de préciser que, par exemple, les biens apportés restent bel et bien des biens communs à l'égard des créanciers. La permanence du régime matrimonial et la sécurité juridique des créanciers l'exigent. Ceux qui poursuivent le paiement de dettes sur le patrimoine commun peuvent continuer à compter ces biens parmi leurs gages. Ces biens ne seront considérés comme des biens propres de l'époux prédécédé que dans les rapports entre les époux. S'ils sont actionnés par les créanciers pour régler des dettes communes, une indemnisation serait due (1).

Art. 20 (art. 33, 5°, de la loi relative à la protection de la jeunesse)

L'article 33, 5°, de la loi relative à la protection de la jeunesse constitue la seule cause d'indignité en dehors du Code civil. Étant donné que l'article 727.1 proposé l'intègre au Code civil, l'article 33, 5°, est abrogé.

*
* *

(1) Coene, M., «Erfrechtelijke onwaardigheid, herroeping wegens ondankbaarheid en andere (mogelijke) sancties bij onbetamelijk gedrag van een begunstigde — enkele bedenkingen de lege lata en de lege ferenda», Notariaat 1997, blz. 147.

(1) Coene, M., «Erfrechtelijke onwaardigheid, herroeping wegens ondankbaarheid en andere (mogelijke) sancties bij onbetamelijk gedrag van een begunstigde — enkele bedenkingen de lege lata en de lege ferenda», Notariaat 1997, p. 147.

WETSVOORSTEL

HOOFDSTUK I

Algemene bepaling

Artikel 1

Deze wet regelt een aangelegenheid als bedoeld in artikel 78 van de Grondwet.

HOOFDSTUK II

Wijzigingen aan het Burgerlijk Wetboek

Art. 2

Artikel 203, § 2, van het Burgerlijk Wetboek wordt aangevuld met een tweede lid, luidend als volgt:

«De langstlevende echtgenoot kan, onder de voorwaarden bedoeld in artikel 728, van deze verplichting worden vrijgesteld ten aanzien van een kind dat zich tegenover de vooroverleden echtgenoot heeft schuldig gemaakt aan een van de feiten opgesomd in de artikelen 727 en 727.1.»

Art. 3

Artikel 205*bis* van hetzelfde Wetboek wordt aangevuld met een § 6, luidende:

«§ 6. De rechter kan de vordering van uitkering tot onderhoud afwijzen, zo de eiser zich schuldig gemaakt heeft aan een van de feiten opgesomd in artikel 727.»

Art. 4

In artikel 301, § 6, van hetzelfde Wetboek worden de woorden «205*bis*, §§ 2, 3, 4 en 5» vervangen door de woorden «205*bis*, §§ 2 tot 6».

Art. 5

In artikel 353-14 van hetzelfde Wetboek, worden de woorden «205*bis*, §§ 3 tot 5» vervangen door de woorden «205*bis*, §§ 3, 5 en 6».

PROPOSITION DE LOICHAPITRE 1er**Disposition générale**Article 1er

La présente loi règle une matière visée à l'article 78 de la Constitution.

CHAPITRE II

Modifications du Code civil

Art. 2

L'article 203, § 2, du Code civil est complété par un alinéa 2, libellé comme suit:

«L'époux survivant peut, aux conditions visées à l'article 728, être dispensé de cette obligation à l'égard d'un enfant qui s'est rendu coupable, envers le conjoint prédécédé, d'un des faits énumérés aux articles 727 et 727.1.»

Art. 3

L'article 205*bis* du même Code est complété par un § 6, libellé comme suit:

«§ 6. Le juge peut rejeter l'action en réclamation d'une pension d'entretien si le demandeur s'est rendu coupable d'un des faits énumérés à l'article 727.»

Art. 4

À l'article 301, § 6, du même Code, les mots «205*bis*, §§ 2, 3, 4 et 5» sont remplacés par les mots «205*bis*, §§ 2 à 6».

Art. 5

Dans l'article 353-14 du même Code, les mots «des §§ 3 à 5 de l'article 205*bis*» sont remplacés par les mots «des §§ 3, 5 et 6 de l'article 205*bis*».

Art. 6

Artikel 475quinquies, tweede lid, van hetzelfde Wetboek, wordt vervangen als volgt:

«De pleegvoogdij neemt ook een einde bij overlijden van de pleegvoogd. Indien het pleegkind op dat moment behoeftig is, heeft het recht op levensonderhoud uit de nalatenschap onder de voorwaarden van artikel 205bis, §§ 3 tot 6.».

Art. 7

Artikel 727 van hetzelfde Wetboek, gewijzigd bij de wet van 23 januari 2003, wordt vervangen als volgt:

«Art. 727.— § 1. Kan onwaardig verklaard worden om te erven en is als zodanig van de nalatenschap uitgesloten, diegene die als dader of als medeplichtige:

— op de persoon van de erflater een als misdaad gekwalificeerd feit heeft gepleegd;

— vrijwillig maar zonder opzet te doden enige daad heeft gesteld die de dood van de erflater tot gevolg had;

— tegen de overledene een lasterlijke beschuldiging heeft ingebracht van feiten, waarop een gevangenisstraf van minstens vijf jaar is gesteld;

— tijdens een strafrechtelijk onderzoek de overledene valselijk heeft beschuldigd van feiten waarop een gevangenisstraf van minstens vijf jaar is gesteld;

— zonder ernstig gevaar voor zichzelf of voor anderen geen hulp heeft verleend aan de overledene in levensgevaar.

§ 2. Kan eveneens onwaardig worden verklaard:

— de vader of de moeder van de erflater, die op de dag van het overlijden ten aanzien van hem geheel of ten dele is ontzet uit het ouderlijk gezag;

— de vader of de moeder, die verzuimd heeft de erflater als zijn kind te erkennen terwijl de afstammingsband achteraf gerechtelijk werd vastgesteld;

§ 3. Vergiffenis door de erflater sluit onwaardigheid uit.».

Art. 8

Artikel 728 van hetzelfde Wetboek wordt vervangen als volgt:

«Art. 728.— De onwaardigheid wordt uitgesproken door de rechtbank van eerste aanleg op verzoek van

Art. 6

L'article 475quinquies, alinéa 2, du même Code, est remplacé par l'alinéa suivant:

«La tutelle officieuse prend également fin en cas de décès du tuteur officieux. Si à ce moment le pupille se trouve dans le besoin, il a droit à des aliments prélevés sur la succession, aux conditions prévues à l'article 205bis, §§ 3 à 6.».

Art. 7

L'article 727 du même Code, modifié par la loi du 23 janvier 2003, est remplacé par la disposition suivante:

«Art. 727.— § 1er. Peut être déclaré indigne de succéder, et est, comme tel, exclu des successions, celui qui, comme auteur ou complice:

— a commis un fait qualifié crime sur la personne du testateur;

— a accompli, volontairement mais sans intention de tuer, un acte qui a entraîné la mort du testateur;

— a porté contre le défunt une accusation calomnieuse pour des faits pouvant entraîner un emprisonnement d'au moins cinq ans;

— a, au cours d'une enquête pénale, accusé faussement le défunt de faits pouvant entraîner un emprisonnement d'au moins cinq ans;

— n'est pas venu en aide au défunt lorsqu'il était en danger de mort, alors qu'il pouvait intervenir sans danger sérieux pour lui-même ou pour autrui.

§ 2. Peuvent également être déclarés indignes:

— le père ou la mère du testateur, qui, le jour du décès, étaient déchus en tout ou en partie de l'autorité parentale à son égard;

— le père ou la mère, qui n'ont pas reconnu le testateur comme leur enfant alors que le lien de filiation a été établi judiciairement par la suite;

§ 3. Le pardon du testateur exclut l'indignité.».

Art. 8

L'article 728 du même Code est remplacé par la disposition suivante:

«Art. 728. — L'indignité est prononcée par le tribunal de première instance à la demande d'un

een erfgenaam. De eis moet ingesteld worden binnen een jaar na het overlijden of na de dag waarop de in artikel 727 vermelde feiten bewezen zijn en ter kennis zijn gekomen van eiser.

Bij gebreke aan andere erfgenamen kan de vordering door het openbaar ministerie worden ingesteld. ».

Art. 9

Artikel 729 van hetzelfde Wetboek wordt vervangen als volgt :

« Art. 729.— De onwaardige wordt geacht nooit enig recht te hebben verworven in de nalatenschap, zonder dat dit afbreuk doet aan rechten die door derden te goeder trouw werden verkregen.

De onwaardige is bovendien gehouden tot teruggave van alle vruchten die hij sinds het openvallen van de nalatenschap genoten heeft. ».

Art. 10

Artikel 730 van hetzelfde Wetboek wordt vervangen als volgt :

« Art. 730.— De kinderen van de onwaardige worden niet uit de nalatenschap gesloten door de fout van hun ouder, hetzij ze bij plaatsvervulling dan wel uit eigen hoofde opkomen. Maar de onwaardige kan in geen geval ten aanzien van de goederen van die nalatenschap aanspraak maken op het vruchtgebruik dat door de wet aan de ouders op de goederen van hun kinderen wordt toegekend. ».

Art. 11

Artikel 739 van hetzelfde Wetboek wordt vervangen als volgt :

« Art. 739.—Plaatsvervulling houdt in dat een persoon geacht wordt tot de nalatenschap te komen in de graad van diegene wiens plaats hij vervult. ».

Art. 12

Artikel 740, tweede lid, van hetzelfde Wetboek wordt opgeheven.

héritier. La demande doit être introduite dans l'année qui suit le décès ou le jour où les faits visés à l'article 727 ont été prouvés et où le demandeur en a pris connaissance.

À défaut d'autres héritiers, l'action peut être intentée par le ministère public. ».

Art. 9

L'article 729 du même Code est remplacé par la disposition suivante :

« Art. 729. — L'indigne est réputé ne jamais avoir acquis aucun droit dans la succession, sans que cela ne porte préjudice aux droits obtenus de bonne foi par des tiers.

L'indigne est en outre tenu de rendre tous les fruits dont il a eu la jouissance depuis l'ouverture de la succession. ».

Art. 10

L'article 730 du même Code est remplacé par la disposition suivante :

« Art. 730. — Les enfants de l'indigne ne sont pas exclus de la succession par la faute de leur parent, qu'ils y viennent par représentation ou de leur propre chef. Toutefois, l'indigne ne peut, en aucun cas, réclamer, sur les biens de cette succession, l'usufruit que la loi accorde aux pères et mères sur les biens de leurs enfants. ».

Art. 11

L'article 739 du même Code est remplacé par la disposition suivante :

« Art. 739. — La représentation implique qu'une personne est censée venir à la succession dans le degré de celui qu'elle représente. »

Art. 12

L'article 740, alinéa 2, du même Code, est abrogé.

Art. 13

Artikel 744, eerste lid van hetzelfde Wetboek wordt vervangen als volgt:

«Men kan bij plaatsvervulling opkomen voor personen die overleden zijn en voor levende personen die ten aanzien van de nalatenschap onwaardig zijn.»

Art. 14

Artikel 845 van hetzelfde Wetboek wordt vervangen als volgt:

«Art. 845.— De erfgenamen die bij plaatsvervulling tot de nalatenschap komen van een bij voorschot op erfdeel begiftigd persoon die onwaardig werd verklaard, zijn tot inbreng door mindere ontvangst van deze gift gehouden.

Wordt de plaats van de begiftigde onwaardige niet vervuld dan mag hij de gift slechts behouden ten belope van het beschikbaar gedeelte.»

Art. 15

In artikel 953 van hetzelfde Wetboek worden de woorden «, wegens ondankbaarheid en wegens geboorte van kinderen.» vervangen door de woorden «en wegens ondankbaarheid.»

Art. 16

Artikel 957 van hetzelfde Wetboek wordt gewijzigd als volgt:

A) in het tweede lid vervallen de woorden «noch door de erfgenamen van de schenker tegen de begiftigde, tenzij, in dit laatste geval, de eis reeds door de schenker was ingesteld, of deze overleden is binnen het jaar van het misdrijf.»;

B) het artikel wordt aangevuld met een derde en een vierde lid, luidende:

«De erfgenamen van de schenker kunnen deze vordering tegen de begiftigde slechts instellen zo de schenker overleden is binnen het jaar te rekenen van de dag waarop het misdrijf de schenker bekend kon zijn. De vordering moet in dat geval door de erfgenamen worden ingesteld binnen een nieuwe termijn van een jaar te rekenen van de dag van het overlijden of van de dag waarop de in artikel 955 vermelde feiten bewezen zijn.

Hadden evenwel de erfgenamen geen weet van de schenking, dan begint die termijn van een jaar slechts

Art. 13

L'article 744, alinéa 1er, du même Code, est remplacé par la disposition suivante:

«On peut représenter les personnes qui sont mortes et les personnes vivantes qui sont indignes de succéder.»

Art. 14

L'article 845 du même Code est remplacé par la disposition suivante:

«Art. 845. — Les héritiers qui, par représentation, viennent à la succession d'une personne qui a bénéficié d'un don par avancement d'hoirie et qui a été déclarée indigne, sont tenus de rapporter ce don en moins prenant.

Si l'indigne qui a bénéficié d'un don n'est pas représenté, il ne peut retenir le don qu'à concurrence de la quotité disponible.»

Art. 15

À l'article 953 du même Code, les mots «, pour cause d'ingratitude, et pour cause de survenance d'enfants.» sont remplacés par les mots «et pour cause d'ingratitude».

Art. 16

À l'article 957 du même Code sont apportées les modifications suivantes:

A) à l'alinéa 2, les mots «, ni par les héritiers du donateur contre le donataire, à moins que, dans ce dernier cas, l'action n'ait été intentée par le donateur, ou qu'il ne soit décédé dans l'année du délit» sont supprimés;

B) l'article est complété par un alinéa 3 et un alinéa 4, libellés comme suit:

«Les héritiers du donateur ne peuvent former cette demande contre le donataire que si le donateur est décédé dans l'année à compter du jour où le délit aura pu être connu par le donateur. La demande doit en ce cas être formée par les héritiers dans un nouveau délai d'un an, à compter du jour du décès ou du jour où les faits visés à l'article 955 ont été prouvés.

Néanmoins, si les héritiers n'avaient pas connaissance de la donation, ce délai d'un an ne commence à

te lopen vanaf de dag waarop ze ervan op de hoogte konden zijn. ».

Art. 17

Artikel 1046 van hetzelfde Wetboek wordt aangevuld met een tweede lid, luidende :

« Zo de vordering tot herroeping gebaseerd is op de twee eerste bepalingen van artikel 955 kan ze slechts worden ingesteld zo de erflater nog geen jaar op de hoogte was van het misdrijf. De vordering moet in dat geval door de erfgenamen worden ingesteld binnen een termijn van een jaar te rekenen van de dag van het overlijden of van de dag waarop de in artikel 955, lid 1 en 2 vermelde feiten bewezen zijn. Hadden evenwel de erfgenamen geen weet van het legaat, dan begint de termijn van een jaar slechts te lopen van de dag waarop ze ervan op de hoogte kunnen zijn. ».

Art. 18

Artikel 1047 van hetzelfde Wetboek wordt aangevuld als volgt :

« of van de dag waarop het misdrijf de erfgenamen bekend kon zijn. ».

Art. 19

Artikel 1429 van hetzelfde Wetboek wordt aangevuld met een vierde lid, luidende :

« Bij ontbinding van het stelsel door overlijden kunnen, onder de voorwaarden in artikel 728, alle huwelijksvoordelen voor de langstlevende echtgenoot vervallen zo deze zich heeft schuldig gemaakt aan één van de feiten opgesomd in artikel 727, zonder dat hierdoor nochtans afbreuk wordt gedaan aan de intussen verkregen rechten van te goeder trouw zijnde derden. ».

HOOFDSTUK III

Wijzigingen aan de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming

Art. 20

Artikel 33, 5°, van de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, wordt opgeheven.

25 juli 2007.

Martine Taelman.

courir qu'à partir du jour où ils ont pu en être informés. ».

Art. 17

L'article 1046 du même Code est complété par un alinéa 2, libellé comme suit :

« Si elle est fondée sur les deux premières dispositions de l'article 955, la demande en révocation ne peut être intentée que si le testateur était au courant de l'infraction depuis moins d'un an. Dans ce cas, la demande doit être intentée par les héritiers dans un délai d'un an à compter du jour du décès ou du jour où les faits mentionnés à l'article 955, alinéas 1er et 2, ont été établis. Toutefois, si les héritiers ignoraient l'existence du legs, le délai d'un an ne commence à courir qu'à compter du jour où ils pouvaient en être informés. ».

Art. 18

L'article 1047 du même Code est complété comme suit :

« ou du jour où le délit pouvait être connu des héritiers. ».

Art. 19

L'article 1429 du même Code est complété par un alinéa 4, libellé comme suit :

« En cas de dissolution du régime par décès, le conjoint survivant peut, aux conditions prévues à l'article 728, perdre tous les avantages matrimoniaux consentis à son profit s'il s'est rendu coupable d'un des faits énumérés à l'article 727, sans qu'il soit toutefois porté préjudice aux droits acquis entre-temps par des tiers de bonne foi. ».

CHAPITRE III

Modifications de la loi du 8 avril 1965 relative à la protection de la jeunesse

Art. 20

L'article 33, 5°, de la loi du 8 avril 1965 relative à la protection de la jeunesse est abrogé.

25 juillet 2007.